

MUZEUL ȚĂRII CRIȘURILOR

CRISIA

LI

O R A D E A • 2 0 2 1

UN RAPORT PRIVIND EVOLUȚIA PROTOPOPIATULUI ORTODOX CEICA ÎN INTERVALUL 1918-1942

Ioan CIORBA*

A REPORT ON THE EVOLUTION OF THE CEICA ORTHODOX ARCHDIOCESE IN THE PERIOD 1918-1942

ABSTRACT

After the achievement of the Great Union, the Bihor orthodoxy will finally find the moment to organize itself consistently. After an interruption of over two centuries, the Orthodox Episcopate of Oradea will be re-established. In order to be able to carry out its activity in the best possible conditions, its leaders have decided to divide its territory into several archdioceses (at some point their number will reach 15).

This article recovers a report made by the Archpriest Aurel Mușet in 1943. The document captures the evolution of Orthodoxy in the Ceica region since 1918. On this occasion are highlighted both shortcomings in this period (increasing the number of followers of neo-Protestant cults, the impossibility of replacing old wooden churches with new ones), but also the successes (increasing the number of titular priests, increasing the number of parish houses, etc.).

The great merit of the document is to underline the birth of a new world at the end of the First World War and with the accomplishment of The Great Romania, but also the shocks imposed on Bihor (and especially on the localities around Ceica) by the unjust Dictate of Vienna. In addition to the confessional information contained in its ranks, those interested can also find important references in terms of social history, economic history, moral etc.

Keywords: orthodox, Ceica, Deanery, Report, Interwar period

După Marea Unire din 1918 ortodoxismul bihorean (la fel ca și cel transilvănean) a găsit în sfârșit momentul prielnic pentru a se organiza temeinic sub raport instituțional, fixându-și o misiune bine conturată – aceea de a se constitui într-un bastion al românilor din aceste părți – și o serie de obiective care trebuiau să-l așeze, de pe o nouă poziție, în ipostaza de răspânditor al unor principii ce urmăreau fortificarea morală, dragostea de neam și țară etc.

Nerecunoscut între religiile recepte, ortodoxismul din arealul ardelean a avut a se confrunta (până inclusiv în debutul secolului XX) cu o serie de probleme care i-au consumat o bună parte din energii, dar i-au consolidat rezistența și au antrenat efortul de adaptare la o serie de provocări inerente. Unirea Transilvaniei cu patria mamă a făcut ca el să devină religie oficială și în această parte a țării. Dezvoltarea Episcopiei Ortodoxe a Oradei, reînființată în acest context după o lungă perioadă, a fost mult avantajată de experiența de conducător și de organizator al vieții naționale și bisericești a lui Roman Ciorogariu, cel de numele căruia se vor lega primii ani ai acesteia.

Un rol important în impulsionarea procesului de reactivare a instituției episcopale îl va avea vizita familiei regale la Oradea în luna mai a anului 1919. Dintre oamenii politici merită aici amintit

* Muzeul Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal; e-mail: ciorbaionut@yahoo.com

Octavian Goga, pe atunci ministru al cultelor și artelor în guvernul Averescu, care a jucat de asemenea un rol important. Proiectul de lege în vederea reînființării Episcopiei (în linii mari pe teritoriul fostului Consistoriu înființat în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea) a fost depus de el în Senat și în Camera Deputaților în vara anului 1920 și tot de numele lui se leagă și demersurile în vederea achiziționării actualului sediu (str. Roman Ciorogariu). Viteza cu care s-au derulat lucrurile de la vizita regală la Oradea până la decizia parlamentară este exemplară din multe puncte de vedere.

Înființarea Episcopiei Ortodoxe a Oradiei avea să se alăture seriei de alte evenimente fericite din istoria românilor din Bihor din acea perioadă, începând cu îndepărtarea trupelor bolșevice ale lui Béla Kun, instalarea administrației românești și realizarea astfel a unirii de facto cu România. Pentru ortodoxie evenimentele cu caracter local vor fi completate de cele cu acoperire națională, precum înființarea Patriarhiei Române, adoptarea Legii și statutului de organizare a Bisericii Ortodoxe (ambele în 1925) etc. Toate acestea îi vor oferi un cadru propice de dezvoltare.

Probleme urgente au stat pe masa de lucru a celor însărcinați cu destinele Episcopiei Oradiei imediat după reînființarea acesteia: situația parohiilor (nouă la număr) care au rămas în Ungaria după trasarea granițelor, despărțirea de Episcopia din Arad și constituirea aparatului birocratic necesar a îndeplini funcționarea noii instituții, alegerea unui episcop etc. O sarcină care a trebuit rapid rezolvată a fost aceea a împărțirii teritoriului ei (care avea în subordine inclusiv parohii din fostul comitat al Sătmarului) în protopopiate. Într-o primă fază acestea au fost în număr de șase: Oradea Mare, Beliu, Beiuș, Lunca, Peșteș și Tinca¹. Dimpună cu Episcopia și conștiente de lunga criză prin care lumea ortodoxă a trecut acestea au devenit rapid conștiente că a sosit momentul consolidării valorilor care converg cu morala creștinismului (răsăritean), insistând pe plămădirea unei societăți sănătoase din punct de vedere moral și fortificată economic.

Sinodul eparhial din anul 1921 a avut de rezolvat și importanta problemă a unor noi delimitări în cuprinsul protopopiatelor și sporirea acestora. Numărul lor a fost crescut astfel la 15. Între acestea s-a aflat și cel de Ceica, cuprinzând la început un număr de 23 de localități: Bucium, Bucuroaia, Calea Mare, Cârpeștii Mari, Cârpeștii Mici, Ceica, Ceișoara, Corbești, Cotiglet, Crâncești, Dobrești, Dușești, Forosig, Incești, Lăzăreni, Luncasprie, Lupoiaia, Nanhidișel (actualmente Hidișel), Stracoș, Tășad, Topa de Jos, Topa de Sus și Topești). Ca număr de localități era depășit doar de protopopiatele din Beiuș, Rieni și Vașcău².

Creșterea numărului de protopopiate și înființarea cu această ocazie a celui de Ceica trebuie văzută prin prisma eforturilor de consolidare instituțională la care noul organism s-a văzut nevoit să le activeze; împărțirea în structuri (protopopiate) de dimensiuni mai mici a oferit avantajul unei adaptabilități și a unei supleți instituționale sporite, ajutând mai bine la îndeplinirea rosturilor pe care Episcopia și le-a fixat. Scăderea numărului de parohii arondate unui protopopiat a fost gândită de dirigitorii episcopiei de Oradea și ca o măsură menită a asigura o mai bună coordonare și verificare a activităților acestora. Se creau astfel condiții mai ușoare pentru efectuarea de către protopopi a unor inspecții periodice, putându-se identifica cu o acuratețe sporită problemele particulare și generale cu care credincioșii și bisericile locale se confruntau. Cunoașterea lor cu precizie trebuia să permită activarea măsurilor necesare pentru rezolvarea lor. Viața spirituală a acestora a putut fi mai bine coordonată, iar efortul în vederea civilizării moravurilor locuitorilor putea fi mai bine cuantificat și focalizat, în funcție de nevoi.

¹ Ioan Sorin Cuc, *Episcopia Ortodoxă de Oradea (1920-1940)*, Oradea, 2005, p. 180.

² *Ibidem*, p. 183-187.

Totodată măsura a consolidat și mai bine fluxurile ierarhice și a permis difuzarea cu o viteză sporită a dispozițiilor centrale (Patriarhie, Mitropolie, Episcopie) spre unitatea de bază a vieții religioase, respectiv spre parohie, asigurându-se în acest fel o rapidă transpunere în practică a dispozițiilor și măsurilor venite de la forurile superioare bisericești sau de la autoritățile statului.

În pofida dimensiunilor sale (sporite după Dictatul de la Viena, când va ajunge să dețină cele mai multe parohii dintre toate celelalte protopopiate de pe teritoriul Bihorului rămas sub administrație românească) și a caracterului său etnic caracterizat printr-o prezență covârșitoare a elementului românesc, trecutul celui avându-și reședința la Ceica a fost puțin cercetat de istorici. În condițiile în care literatura istorică dedicată chestiunilor de ordin confesional (ortodox) a oferit în ultimii ani numeroase contribuții dedicate evoluției unor instituții (precum vicariatul de la Oradea³) sau vieții și activității unor personalități marcante ale ortodoxismului bihorean (Vasile Mangra⁴, Roman Ciorogariu⁵, Nicolae Popoviciu⁶) realitățile, problemele sau succesele pe tărâm cultural, misionar bisericesc, economic și administrativ ale protopopiatelor (cu puține excepții) sunt mai puțin cunoscute și au fost abordate adesea doar tangențial.

Merită aici adăugat și faptul că în condițiile în care în ultimii ani numărul de monografii ale unor localități din Bihor a crescut considerabil, cele din arealul supus atenției noastre în rândurile de față nu s-au bucurat până în prezent de un asemenea efort. Emblematic din acest punct de vedere este faptul că nici măcar Ceica, cea mai mare așezare dintre toate, sediu protopopesc, centru de plasă și mai apoi de comună nu a beneficiat de o astfel de preocupare restitativă.

Reconstituirea climatului, împlinirilor și neîmplinirilor de la nivelul protopopiatului ceican este posibilă ca urmare a unor rapoarte inedite privind activitatea sa, precum cel care stă la baza acestui studiu⁷. El a fost destinat conducerii Episcopiei Ortodoxe a Oradiei și a fost întocmit de către protopopul Aurel Mușet în debutul anului 1943. Perioada vizată este cea cuprinsă între anul 1918 și momentul redactării documentului, cu o împărțire a acesteia cauzată de Dictatul de la Viena. El poate fi completat de acte și mărturii privind activitatea preoților care întregesc fericit imaginea generală.

Deși la o primă privire s-ar putea crede despre aceste documente că ele cuprind doar date de interes bisericesc, o privire mai atentă asupra lor, corelată cu supunerea unei analize critice, conduce cu rapiditate la scoaterea lor din perspectiva acestei finalități unilaterale. Alte domenii, precum cel al vieții economice sau cel al mentalităților, sunt deopotrivă beneficiare ale bagajului informațional înglobat de ele. Dincolo de aceste aspecte importanța acestui Raport rezultă și din faptul că surprinde nu doar nașterea unui noi instituții, ci și a unei noi lumi, care trebuia mai apoi consolidată prin multă muncă, prin efort și prin perseverență.

După cum se precizează în chiar debutul documentului localitățile aparținătoare de protopopiatul Ceica au fost arondate la început tractului Beiușului. În pofida faptului că autorul raportului este însuși protopopul Aurel Mușet, deci o persoană care prin funcția sa a avut acces la informații privind istoricul instituției pe care o conducea, acesta s-a văzut nevoit să recunoască faptul că din cauza lipsei materialului arhivistic se află în imposibilitatea de a prezenta „paginile inedite ale cronicii acestui protopopiat”. Atât realizările, cât și insuccesele consemnate la nivelul

³ Marius Eppel, *La frontiera ortodoxiei românești. Vicariatul de la Oradea, 1849-1918*, Cluj-Napoca, 2012.

⁴ Idem, *Un mitropolit și epoca sa: Vasile Mangra, 1850-1918*, Cluj-Napoca, 2006.

⁵ Elisaveta Roșu, *Roman Ciorogariu (1852-1936). Repere istorice*, Oradea, 2007.

⁶ Pr. Dr. Ioan Mircea Ghitea, *Episcopul martir dr. Nicolae Popoviciu al Oradiei (1903-1960). Monografie istorică*, București, 2012.

⁷ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bihor (în continuare S.J.A.N. Bihor), fond *Protopopiat Ortodox Ceica*, dos. nr. 30, f. 237-238 v.

acestei structuri sunt privite prin prisma stării materiale a zonei. Peste tot aceasta este identificată ca foarte slabă, regiunea fiind caracterizată ca cea mai săracă de pe întreg cuprinsul Bihorului⁸. Neajunsurile vieții de zi cu zi erau în schimb compensate de profilul moral al credincioșilor, caracterizați ca având „un suflet bun ca aurul”.

Începutul activității a fost destul de greoi, recunoaște protopopul, dar perioada de la înființare și până în debutul anilor '30 a avut înainte de toate meritul de a fundamenta și de a pregăti terenul pentru realizări consistente. De altfel relația dintre timp și progresele în domeniul bisericesc este privită de autor în cheia braudeliană a duratei lungi, subliniindu-se faptul că saltul calitativ poate fi consemnat cel mai bine în decursul unor ecarturi temporale de ordinul deceniilor sau secolelor.

Starea edificiilor de cult din cadrul protopopiatului a fost la începutul înființării una precară. Marea majoritate a acestora erau construite din lemn, un material de construcție la îndemâna tuturor comunităților. „Dintele vremii”, lipsa unor finanțări din partea autorităților statale până în anul 1918 și pauperitatea enoriașilor au făcut ca acestea să devină improprii pentru săvârșirea serviciilor religioase, neputând oferi confortul termic necesar sau punând în pericol securitatea și integritatea corporală a credincioșilor. S-a impus deci cu stringență înlocuirea acestora cu altele, durate din beton și cărămidă. Nu mai puțin de nouă biserici au fost reconstruite în intervalul 1930-1940, respectiv cele din Hodiș, Lupoiaia, Tășad, Stracoș, Bicăcel, Cărăndeni, Lăzăreni, Ceica și Dobrești. Fondurile necesare au fost colectate de la enoriași și din exploatarea pădurilor comunale. Un număr de alte 11 au beneficiat de reparații consistente: Cârpeștii Mari, Cârpeștii Mici, Dușești, Ceșoara, Bucium, Incești, Topa de Sus, Topa de Jos, Bucuroaia, Cotiglet și Hidișel de Dobrești. O problemă constatată aproape peste tot a fost cea a lipsei caselor preoțești. Ea pare să fi găsit rezolvare doar în cadrul a două localități, respectiv în Cârpești Mici (unde s-a achiziționat o locuință) și în Calea Mare (unde s-a făcut o donație).

O altă deficiență înregistrată la nivelul protopopiatului (semnalată însă și în alte parohii din cuprinsul Episcopiei orădene) a fost cea a insuficienței preoților, fapt care a atras după sine o creștere a numărului de convertiri la diverse culte neoprotestante („sectari”). Puținătatea slujitorilor bisericești și incapacitatea instituțiilor de învățământ bisericesc de a oferi un număr de absolvenți pe măsura nevoilor se completa nefericit cu deplasarea celor care dobândeau parohii în zonele sărace spre parohii de la câmpie, mai mari și cu o forță economică pe măsură.

Pentru a consolida legăturile dintre slujitorii altarului din cadrul protopopiatului Ceica, oferindu-se prilejul unor utile schimburi de experiență și în ideea discutării diverselor probleme stringente semnalate la nivelul parohiilor au fost organizate patru cercuri pastorale. Rostul lor era acela de a difuza mesajul evanghelic cu o mai mare doză de penetrare în sufletele credincioșilor și de a-i pregăti pe preoți pentru a putea apăra interesele ortodoxismului. Anual, prin rostirea a 15-20 de predici în cadrul lor și prin diverse conferințe, mesajul conjugat al acestora trebuia îndreptat spre enoriașul de rând. Merită aici precizat și faptul că subiectele discutate atingeau și chestiuni de ordin național, economic sau pedagogic.

Dacă sub raport religios era consemnată o stare de lucruri mulțumitoare (confirmată de prezența sătenilor la biserică într-o pondere satisfăcătoare și de practicarea împărtășirii în număr mare în timpul principalelor posturi), din punct de vedere cultural lucrurile nu se prezentau într-un mod asemănător. În pofida eforturilor depuse de Astra de a răspândi lumina și în acest areal prin intermediul difuzării culturii vehiculate de cărți, „poporul trăiește încă psihologia omului întârziat”. Generoși în raport cu sărăcia în care își duceau existența, locuitorii erau în schimb pradă unor păcate

⁸ Presa vremii va reliefa și ea acest aspect, subliniind neajunsurile unei astfel de situații și indicând o serie de măsuri prin care localitățile din plasa Ceica s-ar putea dezvolta. Vezi, de pildă, „Noua Gazetă de Vest”, an II, nr. 288, joi, 1 aprilie 1937, p. 3.

pe care Biserica s-a străduit mult să le combată, după cum ne asigură protopopul Mușet. Destul de prezent era păcatul furtului, intensitatea fenomenului fiind pusă mai cu seamă pe precaritatea vieții materiale sau pe cauze mai puțin deslușite. Alte vicii larg răspândite au fost cele ale alcoolismului și concubinajului. Angrenată în lupta tuturor acestora Biserica pare a fi înregistrat progrese mai cu seamă în cazul ultimului, grație eforturilor depuse putându-se consemna că fenomenul a fost „în mare parte stârpit”.

Dornic de a oferi o imagine cât mai clară și sinceră a vieții bisericești de până la Dictatul de la Viena din arealul încredințat lui spre coordonare, autorul raportului de față a oferit un mănunchi de informații exacte, seci, nespectaculare, necăutând să-și asume fel de fel de realizări ori progrese. O parte din neîmpliniri au fost puse pe seama factorului politic, care a permis amestecul diverselor partide care s-au succedat la guvernare în treburile bisericii, risipindu-i energia și stăvilindu-i elanul în planul activității spirituale. A fost sincer convins însă că micile întârzieri de la început vor putea fi depășite și că aspectele pozitive de până atunci vor trebui însoțite de altele, care să ofere „acel fundament solid pe care se poate clădi marele edificiu național al poporului român”.

Dictatul de la Viena de la sfârșitul lunii august a anului 1940 a avut consecințe grave și adânci asupra ortodoxismului bihorean. În mod paradoxal, într-o lume românească micșorată nedrept de decizia luată în capitala Austriei, Protopopiatul de Ceica s-a văzut mărit brusc, fiind nevoit să se adapteze instantaneu. E suficient aici să amintim faptul că dintre cele 312 parohii din cadrul Episcopiei Ortodoxe a Oradei un număr de 110 (cu o populație de circa 90.000 de locuitori) s-au aflat în teritoriul cedat Ungariei⁹. Autoritățile române din Bihor au avut la dispoziție intervalul 1-4 septembrie pentru a se retrage dincolo de noile frontari. Instalarea administrației maghiare va fi făcută după ce, la data de 6 septembrie, Miklós Horthy își va face intrarea în Oradea¹⁰.

Din acea zi pentru protopopiatul din Ceica a început o nouă etapă și nu este deci întâmplător faptul că Raportul este împărțit în funcție de această zi. Dimensiunile sale au crescut, așadar, considerabil în noile condiții, numărul de parohii ajungând de la 29 la 46¹¹. Sporul a avut la bază înglobarea mai multor parohii din protopopiatele Oradea, Tileagd și Aleșd rămase pe teritoriul României după nedreapta decizie vieneză. S-a ajuns astfel, după cum s-a mai precizat, în situația în care protopopiatul de Ceica a înglobat cele mai multe parohii dintre toate celelalte de pe teritoriul Bihorului rămas sub administrare românească.

În pofida acestei situații create de noul context politic și îndeosebi de ruperea Bihorului în două și de antrenarea românilor (atât a celor din cadrul României, cât și a celor din teritoriul cedat) în războiul împotriva Uniunii Sovietice partea din document dedicată perioadei post-Dictat evidențiază îndeosebi reușitele. Situația se explică, desigur, și prin faptul că regimul antonescian a făcut multe servicii ortodoxismului, iar reprezentanții acestuia s-au simțit datori să sprijine puterea politică.

Între realizările acestei perioade se remarcă întâi numirea unui protopop titular (cu începere din anul 1941) după ce până în acel moment treburile acestuia au fost încredințate Protopopului Beiușului, iar mai apoi preotului Gheorghe Boțioc din Ceișoara. Foarte bine a fost primită apoi „desființarea sectarismului” împotriva căruia, opina autorul Raportului, Biserica ortodoxă a fost

⁹ Emilian Susan, *Dictatul de la Viena și efectele imediate ale acestuia asupra integrității Episcopiei Ortodoxe Române de Oradea*, în „Cele Trei Crișuri”, Seria a III-a, nr. 9-10, Oradea, 2007, p. 51.

¹⁰ Augustin Țărău, *Bihorul de sud sub impactul dictatului de la Viena (septembrie 1940-noiembrie 1941). Câteva referiri la proprietățile evreiești*, în „Cele Trei Crișuri”, Seria a III-a, nr. 8-9, Oradea, 2005, p. 17-18; despre intrarea lui la Oradea vezi și Catherine Horel, *Amiralul Horthy, regentul Ungariei*, București, 2020, p. 291-292.

¹¹ Numărul acestora diferă în diversele surse existente. Este, de pildă, surprinzător faptul că într-un document redactat de către de același Aurel Mușet în cursul lunii martie a anului 1942 protopopiatului de Ceica i se atribuie 51 de localități. S.J.A.N. Bihor, fond *Protopopiat Ortodox Ceica*, dos. nr. 41, f. 272.

nevoită să-și epuizeze o mare doză din energia disponibilă și care putea astfel fi canalizată spre alte rosturi spirituale. Se considera că măsura nu ajută în acele ceasuri grele doar cauza ortodoxismului, ci mai cu seamă interesul național. Era salutată, în consecință, închiderea caselor de rugăciune baptiste, considerate locuri de adunare clandestine, cu participanți dispuși să nesocotească prioritățile statului. Într-un alt document însă se preciza că echilibrul confesional era tulburat și de ofensiva greco-catolică din regiune, derulată prin intermediul călugărilor din localitatea Drăgești, care „folosindu-se de lipsa de cereale (...) aduc cereale și le împart la locuitori în schimbul promisiunii că vor trece la religia unită”¹².

E de semnalat aici că între diversele chestiuni de ordin confesional pe care Raportul le inventariează și-a făcut loc și una de ordin economic. În mod concret era evidențiată poziția geografică favorabilă a protopopiatului, în vecinătatea noii granițe, fapt ce făcea ca „șoseaua strategică care e îndreptată din mai multe părți spre frontiera dinspre Ungaria”, să cuprindă „toate parohiile ce închid în formă de semicerc partea dinspre frontieră”, rezultând de aici mari avantaje¹³.

Problema locuințelor preoțești care lipseau încă din cele mai multe parohii era rezolvată cu ajutorul autorităților locale. În lucru erau cele din Lăzăreni și Sărând, în Calea Mare se punea problema mutării acesteia „pe un loc mai potrivit”, iar pentru cea din Vârciorog se aduna material pietros; cea din Lupoiaia a fost reparată și se avea în vedere ridicarea uneia în Topa de Sus, precum și ridicarea unui sediu pentru trebuințele protopopiatului.

În ceea ce privește lăcașurile de cult în această perioadă se consemnează că au fost finalizate lucrările la biserica din Copăcel și s-au efectuat lucrări de reparații la cele din Ceica și Cărăndeni. Bilanțul tuturor acestor intervenții și eforturi, dată fiind perioada scurtă de timp și conjunctura politică, nu poate fi decât de apreciat. El vădește atât bunul spirit organizatoric cu care diriguitorii protopopiatului au fost înzestrați, dar și implicarea credincioșilor în susținerea acestui efort prin punerea la dispoziție a sumelor necesare și a forței de muncă.

O rezolvare mulțumitoare pare să fi găsit aproape peste tot problema repartizării de preoți titulari („activi”). Se știe că numărul slujitorilor bisericesti care s-au refugiat din Bihorul cedat Ungariei a fost destul de mare (42); lor li s-au adăugat încă un număr de alți 12 care au fost expulzați¹⁴, dar Raportul nu precizează nimic în legătură cu faptul că noii sosiți ar fi ocupat posturile vacante. Într-un alt document se precizează faptul că numărul acestora era de 40, respectiv: Iustin Fofiu la Bucium și Topești, Aurel Puticiu la Cotiglet și Bucuroaia, Iancu Lăzescu la Calea Mare, Petre Petrița la Cărăndeni și Bicăcel, Gh. Cosma la Miheleu și Cărănzul, Gh. Jurău la Cârpeștii Mari, Gh. Pop la Cârpeștii Mici și Sâmbăta, protopopul Aurel Mușet la Ceica, Gh. Boțioc la Ceișoara, Gh. Cocișiu la Corbești, Alexandru Silaghi la Crâncești, Octavian Roșu la Dobrești, Ioan Andrei la Forosig, Mihai Iova la Hodiș, Gh. Ivănescu la Incești, A. Briscan la Luncasprie, Eugen Racolțea la Lăzăreni, Gh. Popoviciu la Lupoiaia, Petre Olteanu la Nanhidișel (actualmente Hidișel) și Topa de Jos, Florian Opriș la Dușești, Gavril Samuilă la Stracoș, Ioan Paul la Tășad, Gh. Hașam la Topa de Sus, Ioan Foltuțiu la Valea Mare, Ioan Filip la Călățea, D. Batâr la Damiș; Zece Hotare, Tomnatic și Remeți, T. Popa la Felcheriu, Ștefan Popa la Hidișelul de Sus, Ioan Ivan la Hidișelul de Jos, Aurel Jurcău la Mierlău, Gh. Teaha la Sântelec, Tr. Gherghel la Borșa, Silviu Sabău la Chigic și Copăcel, A. Moldovan la Hotar și Subpiatră, T. Tamba la Fâșca

¹² *Ibidem*.

¹³ Într-un cu totul alt mod au fost prezentate lucrurile într-o monografie contemporană a județului, întocmită de Prefectura Bihor; tăierea legăturilor cu localitățile cedate, se preciza în acest document, îngreuna considerabil viața locuitorilor din teritoriul rămas, autoritățile încercând să remedieze situația prin construirea grabnică a unor noi rute. *Monografia Județului Bihor (1943)*. Ediție, studiu și aparat critic de Gabriel Moisa, Cluj-Napoca, 2018, p. 71-72.

¹⁴ Emilian Susan, *Instituirea vicariatului ortodox român de Oradea (4 septembrie 1940)*, în „Cele Trei Crișuri”, Seria a III-a, nr. 7-8, Oradea, 2007, p. 45-47.

și Vârciorog, Iosif Bonta la Sărand, D. Vușcan la Serghiș, Aurel Vușcan la Surduc, Vasile Frențiu la Tilecuș, Gh. Bordaș la Poiana¹⁵.

Creșterea numărului de parohii a atras după sine și o sporire a cercurilor parohiale de la 4 la 6. Activitatea din cadrul acestora era caracterizată ca fiind bună. Efortul de disciplinare a moravurilor populației și de consolidare morală a fost continuat și prin inaugurarea unor „școli de duminică” și implicarea unor asociații religioase (Oastea Domnului, Sfântul Gheorghe). Pe plan cultural rezultatele obținute s-au datorat inclusiv înființării unor mici biblioteci „la fiecare parohie” și prin înființarea unor cămine culturale (în total 13).

Desigur, Raportul nu putea să nu cuprindă și câteva informații referitoare la modul în care Protopopiatul a fost prins în vârtoarea mării conflagrații mondiale aflate în plină desfășurare în momentul întocmirii sale. Au fost astfel amintite eforturile de război ale populației, remarcându-se și cu acest prilej discrepanța dintre sărăcia regiunii și marea generozitate a credincioșilor. Donațiile acestora s-au remarcat îndeosebi în colecta pentru haine de iarnă pentru soldați (s-au adunat aproape două căruțe de îmbrăcăminte), în strângerea de fonduri pentru ajutorarea celor nevoiași pe perioada sezonului rece, precum și pentru Crucea Roșie. Eforturile lor au fost completate de cele ale preoților care, potrivit documentului, au încercat să insuflă soldaților sosiți acasă în scurte permisiile încredere în cauza pentru care luptă.

Întocmit în timpul regimului antonescian documentul de față nu s-a putut emancipa în totalitate de contextul politic în care a fost conceput. Redactorul lui s-a văzut nevoit să inducă ideea că Biserica trebuie să secondeze îndeaproape statul, iar acesta să o ocrotească. În ton cu antisemitismul consemnat în multe părți ale Europei în acei ani s-a considerat că între cauzele pentru care ortodoxismul nu a fost suficient de bine dezvoltat în cadrul acestui protopopiat s-a aflat și imposibilitatea slujitorilor bisericești de a face față presiunii evreiești și masonice („Puținii preoți care s-au așezat în aceste părți nu au putut face față acțiunilor subversive și anti-bisericești prin care iudeo-masoneria a căutat să destrame unitatea sufletească a satelor”). E totuși singura concesie pe care documentul o face derapajului antisemit atât de întâlnit în epocă pe alte canale de comunicare, în discursul unor politicieni, intelectuali etc.

Istoria Protopopiatului Ortodox din Ceica în perioada interbelică și în primii ani ai celei de-a doua conflagrații mondiale poate fi în bună măsură reconstituită pe baza unor documente sintetice, precum cel de față. Ea se cere însă completată cu recursul la alte și alte categorii de documente, atât a celor emise de acest for, cât și de alte instituții sau personalități.

Raportul la care am făcut referire în paginile de față a fost înainte de toate o dare de seamă pusă la dispoziția Episcopiei Ortodoxe a Oradiei. Făcând cunoscută activitatea desfășurată, dar și împlinirile și nerealizările conducerea oficiului ceican spera să poată regla cu finețe mecanismul său funcțional și să activeze acele pârghii și instrumente care să aducă un plus organizatoric, oferindu-i baza necesară drenării răului și viciilor din teritoriul aflat sub jurisdicția sa și fertilizarea societății cu fapte bune.

¹⁵ S.J.A.N. Bihor, fond *Protopopiat Ortodox Ceica*, dos. nr. 41, f. 272 v.